

Oprichnina Teşkilatı ve Rus Merkezileşmesine Etkileri

Tuğrul Çamaş *

Özet

Rus Devleti, XVI. yy da yaşadığı dönüşüm ve geçiş sürecine bağlı olarak iç ve dış politikada tüm tehditlere karşı İvan Groznyi kimliğinin izlerini taşıyan bir teşkilatlanma oluşturmuştur. Ülke siyasi hayatında Çar'ın yanında karar alıcı olarak bulunan Boyarlar ile yaşanan sürekli çatışma hali ve dış tehditlerin yoğunluğu nedeniyle Çar iktidarın tek sahibi olmayı amaçlamıştır. Çar'ı iktidarın tek yetkilisi yapan yeni teşkilatlanma kendine ait toprak, vergi, askeri ve idari sisteme sahiptir. Kendine ait teşkilatlanması ile Rus Devleti içerisinde devlet üstü özel yapılanmaya sahip bir kurum olarak doğmuştur. Doğrudan olarak Çar'a bağlı olan teşkilatlanma özel yetkilerle donatılmıştır. Bu yetkiler toplumsal terör uygulamalarına varan Çar şiddetini doğurmuştur. Diğer yandan Rus Devleti'nde otoriter yaklaşımların gelenekselleşmesini sağlamıştır. Devlet yönetiminde Boyarların etkisi kırılarak mutlak monarşi tesis edilmiştir. Bu nedenle Rus sosyal ve siyasal hayatında yeni sosyal ve siyasal gelişmeler yaşanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Oprichnina, Knez, Boyar, Monarşi, Groznyi

Oprichnina Organization and Its Effects on the Russian Centralization

Abstract

Russian State created an organization which beared the traces of Ivan Groznyi identity against all the internal and external threats in depending on transition process in the 17th century. The tsar intended to be the sole owner of the power, because of many reasons such as external threats, continuous conflicts with Boyars who were decision mechanism along with the tsar in political process of the country. This organization, which gave the tsar all authority, has land, tax, military and administrative system of its own. Because of all these reasons this organization became the speacial construction above the state. This organization which depend directly to the tsar was empowered special authorities. These authorities gave rise to the tsar's violence reaching the social terror activities. On the other hand these authorities made the autocratic approaches became a tradition. Absolute

* Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD, tugrulcamas@gmail.com. ORCID ID: 0000-0001-9146-0878.

(Makale Gönderim Tarihi: 23.07.2018; Makale Kabul Tarihi: 08.10.2018)

Monarchy was established by breaking the influence of Boyars. In these conditions new political and social developments took place in Russian land.

Keywords: Oprichnina, Knez, Boyar, Monarchy, Grozny

Giriş

1378-1380 yıllarında gerçekleşen savaşlarda Altınordu'ya karşı üstünlük sağlayan Ruslar 1480 yılında Altınordu Devleti hâkimiyetinden tamamen bağımsız olarak çıkmışlardır. Tver ve Moskova Knezlikleri arasında süregelen merkez olma rekâbeti, Moskova'nın avantajlı ticari ve jeostratejik konumu nedeni ile Moskova Büyük Knezliği bünyesinde diğer knezliklerin birleşmesi ile sonuçlanmıştır. Bu birleşme ise merkezi bir Rus Devleti'nin oluşmasına neden olmuştur. Çok merkezli prensliklerden (Knezlik-Emirlik)¹ oluşan Rus devletler topluluğu Moskova merkezli devletin tek merkez olması ile sonuçlanmıştır. Bu durum Knezliklerden² oluşan Rus devletler federasyonunun XVI. yy'ın başlarında birleşmesi olarak değerlendirilmelidir. III. Vasili ise merkezi Rus topraklarının ilk idarecisi olarak Çar unvanını almıştır. Ancak merkezleşme sonrası süreçte merkezîyetçilik etkisini hissettirmeye başlamıştır. Merkezîyetçi anlayışın amacı ülke yönetiminin tek bir idari ve bürokratik teşkilatlanma ile yapılması olmuştur. Bu idari ve bürokratik yapılanmayı tesis etmek için ise muktedirin mutlak yönetimi sağlanmak istenmiştir. Rus Devleti merkezîleşmeden sonra merkezîyetçi yaklaşımları benimsemiş akabinde ise Çar'ın iktidarını her şeyin üstünde tutarak mutlak monarşiye dayalı rejimi tesis etmiştir. Siyasi geleneklerin kaynakları itibari ile her dönem otoriter olması ile bilinen Rus devlet teşkilatlanması özellikle XVI. yy'ın ikinci yarısında yaşanan gelişmeler sonrası totaliter bir rejim oluşturmuştur. Totaliter rejimin doğması ise Oprichnina³ olarak bilinen yeni bir Rus devlet yapılanması ile ortaya çıkmıştır.

¹ Rus Knezlikleri'ni emirlik ya da prenslik olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Siyasi ve idari yapılanması gereği ayrı bağımsız bir devlet olmadıkları için emirliklerden oluşan konfederasyon tanımlamak doğru olacaktır.

² Yönetici hanedanın üyelerince kurulan küçük şehir devletlerine monarşik sistemde verilen adlandırma.

³ B. A. Vvedenskiy, Büyük Sovyet Ansiklopedisi "Oprichnina", maddesi Moskva, (1959-1961), s 91-92

İvan Grozنیy kişiliğı ile ilişkilendirilse de Rus feodalizminin etkin olduğı bir dönemde ortaya çıkan Opriçnina, oluştuğı koşullar ve yaptığı etkiler bakımından önem arz etmiştir. Rus devlet tarihi evreleri bakımından önemli bir yüzyıl olan XVI. yy da Ruslar Katolik Batı ile Göçebe Asya arasında kendi kaderlerini çizmeye çalışmışlardır. Rus Devleti'nin ihtiyacı olan mutlak monarşi ile modernize edilmiş kurumsal devlet yapısı gibi siyasi değışim eksenli gelişmelerin yaşandığı 1453-1648 arası dönem Avrupa tarihinde yaşanan gelişmeler içerisinde de önemlidir. Bu tarihler arasında var olan siyasi zemin üzerinde, Rus devlet tarihi için mühim olan siyasi gelişmeler Opriçnina için hem sebepler zinciri hem de sonuçlar silsilesi olmuştur.

Mutlakiyetçi rejime dayalı siyasi ve idari teşkilatlanmayı, iç ve dış tehditlere karşı uygulamayı amaçlayan İvan Grozنیy kendi kişisel niteliklerine bağılı olarak Rus toplumu için alışlagelmişin dışında sosyal ve siyasal gelişmelerin oluşmasına neden olmuştur. Mizaç olarak şiddete eğilimi olan Grozنیy, manastırda geçen çocukluğu ve çocuk yaşta hayvanlara yaptığı işkencelerle bilinmektedir.⁴ Ancak kendi kişisel nitelikleri böyle olsa da kendi iktidarı mutlak yetkilere sahip değildi. Bu nedenle Opriçnina bu mutlak yetkilerin Çar tarafından elde edilmesi için Çarın mizacına uygun olarak Grozنیy tarafından tasarlanmış kendine has yönetim sistemi olan bir devlet kurumudur. Bu nedenle her şeyden önce Rus Devleti'nin merkezileşme sonrası mutlak monarşiyi tesis etme çabaları sonucu doğmuş olan siyasal bir kurumdur. Kurumsal etkileşimi siyaset yapmak olmayan tam aksine sert ve sıkı tedbirler alarak terör yolu ile faaliyetlerini yürüten bu kurum Grozنی'nin kişiliğinden ve XVI. yy Rusya şartlarından doğrudan etkilenmiştir.

Opriçnina kendi içerisinde sistemi olan bir teşkilatlanma olsa da Opriçnina ve işlevleri hakkında çok farklı bakış açıları mevcuttur. Rus tarihçi ve araştırmacıların farklı yönleri ile irdelediğı Opriçnina, Rus

⁴ İvan Grozنیy kişiliğı hakkında birçok eser bulunmakla beraber bu kişiliğı yansıtan tarihi hadiselerden birisi Kurbskiy hadisesidir. A. Kurbskiy, 1563 veya 1564 yılında Grozنیy'dan kaçarak Polonya kralı Sigizmund'a sığınmıştır. Ancak Grozنیy ile karşılıklı olarak yapmış olduğı yazışmasında Kurbskiy, ikisi arasında yaşananların Grozنیy'in küçüklüğünde yaşamış olduğı manastır hayatına ve hayvanlara işkence yapması ile ilişkilendirmiştir. bkz: Y. S. Lurye, & Y. D. Rıkov, *Perepiska İvana Groznova s Andreyem Kurbskiy*. Leningrad, 1979, ss 7-106

araştırmacıların yakinen ilgilendiği tarihi bir meseledir. Oprıçnına'yı kimi araştırmacılar Rus derin devleti olarak tanımlarken kimileri paralel ama devletin üstünde olan özel bir yapılanma olarak tanımlamışlardır. Ancak bilimsel olarak tüm araştırmacıların aynı fikirde olması beklenmemelidir. Bunun yanı sıra Oprıçnına farklı yönleri ile ele alınarak farklı anlamların yüklenmesi de sosyal bilimler için doğru olan bir süreçtir. Bu nedenle doğru ve kesin tanımlama yapabilmek için Oprıçnına'yı kendi oluştuğu süreç içerisinde ele alarak incelemek yerinde olacaktır.

Rusya'da Oprıçnına hakkında çalışmalar henüz Çarlık Rusyası döneminde başlamıştır. Tatışev⁵, Boltin⁶ ve Karamzin⁷ gibi tarihçiler Oprıçnına hakkında çalışma yapan ilk tarihçilerdir. Tatışev ve Boltin İvan Grozni kişiliği üzerinden Oprıçnına'yı değerlendirirken Karamzin, İvan Grozni kişiliğinden kaynaklı Oprıçnına'nın gereğinde fazla büyütüldüğünü ifade etmiştir. Karamzin, bu büyütülmenin Grozni'in kendi güvenliğine olan aşırı hassasiyetinden kaynaklandığını belirtir.⁸ Oprıçnına Sovyetler Birliği döneminde de Rus tarihçilerin yakından ilgilendiği konulardan olmuştur. İvan Grozni Oprıçnına teşkilatlanmasını kurumsal olarak anlamak için yapılan bu çalışmalar özellikle II. Dünya Savaşı sonrası artmıştır. P.A Sadikov, R.G. Sıkırınnikov, A.A. Zimin, C.B. Veselovski, V.B Kobrin gibi araştırmacılar Oprıçnına teşkilatının tesis edilme nedenleri ve teşkilatın işlevleri hakkında çalışmalar yapmışlardır. Bu araştırmacıardan Sadikov, Oprıçnına adlı yapılanmayı Rus toprak sistemi, finans sistemi ve idari sistemi olarak üç ayrı yönden irdelemiştir. Sıkırınnikov Oprıçnına'yı terör üreten bir yapı olarak özellikle Knezler'e ve Boyarlara karşı iktidarı pekiştirmek için geliştirilen bir politika olarak irdelemiştir. Veselovski ise Oprıçnına'yı, İvan Grozni'yi araştırırken Oprıçnına ile ilgili çalışmasında İvan Grozni'nin Oprıçnına hareketini duygusal bakış açısı ile tetkik ederek gerekçesini 1553 yılındaki hastalığı sonrası oğlu

⁵ Çarlık dönemi Rus Tarihçisi Vasili Nikitiç Tatışev.

⁶ Çarlık dönemi Rus Tarihçisi İvan Nikitiç Boltin.

⁷ Çarlık dönemi Rus Tarihçisi Nikolay Mihayloviç Karamzin

⁸ N. M. Karamzin, İstoriya Gosudarstva Rossiyskovo (Cilt IX). Sankt-Peterburg, 1821, sayfa 112.

Dimitri'nin tahta geçişine Boyar⁹ Meclisinin¹⁰ şiddetle karşı çıkması nedeni ile yaptığını belirtir. Veselovski ise Opriçnina ile ilgili çalışmasında İvan Grozni'nin, Opriçnina hareketini duygusal bakış açısı ile tetkik etmiştir. Bunun nedeni ise kendisinin 1553 yılındaki hastalığı sonrası oğlu Dimitri'nin tahta geçişine Boyar¹¹ Meclisinin¹² şiddetle karşı çıkmasını göstermiştir. Bu durum yanlış olmamakla beraber meseleyi bu denli basite indirgemek konunun anlaşılmasını zorlaştıracaktır.

Sovyet tarihçiler genel olarak Opriçnina'yı doğru bir oluşum şeklinde tanımlamışlardır).¹³ Opriçnina'ya olan ilgi Sovyetler Birliği sonrasında da Rus araştırmacılar arasında yaygındır. A.L Yurganov, V.A Şarov, D.N Alışın, Y.V Anhimuk ve Andrey Fursov gibi Rus araştırmacılar Opriçnina hakkında önemli çalışmalar yapmışlardır. Bu araştırmacıların birçoğu Opriçnina uygulamasının gerekçesini ya Grozni kişiliği ile ya da Rusya'da monarşinin tesis edilmesi kapsamında değerlendirmişlerdir. Andrey Fursov Opriçnina'yı Rus tarihinin son beş yüzyılının en büyük

⁹ Rus feodal toplumunda büyük toprak sahipleri olan soylu sınıfına verilen unvan ve isimdir. Bürokraside ve devlet idaresinde etkin olan Boyarlar Kiev Rus Devleti'nde görev yapan Veçe adlı danışma kurulu görevini devralarak Çarlık Rusya'sı Rus Devleti'nde en yüksek danışma kurulu görevini üstlenen üyeler olmuşlardır.

¹⁰ K. V. Osipoviç, Boyarskaya Duma, Moskova, 1902, s.388-389

¹¹ Rus feodal toplumunda büyük toprak sahipleri olan soylu sınıfına verilen unvan ve isimdir. Bürokraside ve devlet idaresinde etkin olan Boyarlar Kiev Rus Devleti'nde görev yapan Veçe adlı danışma kurulu görevini devralarak Çarlık Rusya'sı Rus devletinde en yüksek danışma kurulu görevini üstlenen üyeler olmuşlardır.

¹² K. V. Osipoviç, Boyarskaya Duma, Moskova, 1902, s.388-389

¹³ Sovyet tarihçilerin Opriçnina hakkında ki olumlu yaklaşımlarının gerekçesi kuvvetle muhtemeldir ki benzer yöntemleri Sovyet rejiminin de uygulamasıdır. Grozni'yı ünlü komutanlarından ve devlet adamlarından biri olan Andrey Kurbskiy'nin yurtdışına kaçışı, vatan haini ilan edilmesi, boyarlara ve Knezler'e karşı devlet terörü uygulanması, totaliter liderlik anlayışının her iki devlet yönetim kültüründe de kendine yer bulması gibi hadiselerin Sovyetler Birliği rejiminde de sıkça yaşanması Sovyet araştırmacıları buna itmiş olabilir. Her iki rejimde aynı siyasi kültürün araçlarını kullanması bu durum için önemli etkenlerdir. Kurbskiy ve Trotskiy'nin ülkeden kaçışları hemen hemen aynı nedenlerden kaynaklanırken ikisi de vatan haini ilan edilmiştir. Diğer yandan Beriya'nın modern dönem Stalin Opriçnina kurumunun başı olduğu gerçeği ayrı bir gerekçedir. Kurbskiy İvan Grozni'nin çocukluğunda hayvanlara işkence yapan manastıra terk edilmiş bir kişiliğin ürünü olarak tanımlarken Stalin'inin çocukluğu da Grozni'yı çocukluğuna benzemektedir.

olayı olarak tanımlar.¹⁴

Bilim insanlarının Oprıçnına teşkilatlanması ile ilgili yaptıkları çalışmalara dair örnekler çoğaltılabilir. Ancak burada konunun her dönem bilim adamlarının gündeminde olması, farklı bakış açılarıyla irdelenmesi Oprıçnına hakkında bize genel bir fikir vermesi ve meselenin ehemmiyeti bakımından önemlidir. Kısaca değinilen tüm bu bakış açıları doğru olmakla beraber böyle önemli bir tarihi hadise olan Oprıçnına teşkilatının ortaya çıkma gerekçesi Rus Devleti'nin mevcut siyasi koşulları çerçevesinde değerlendirilmeli ve de bu açıdan ele alınmalıdır. Bunun yanı sıra tek faktörlü değerlendirmeler konuyu her zaman yeterince açıklamaya yardımcı olmayacaktır. Rejim etkisi altında gelişen bilimsel yaklaşımların konjonktürel iç siyasi kültürel değerler ekseninde rejimden etkilenecek yazılması da söz konusudur. Sovyet tarihçilerin Oprıçnına'yı bir teşkilat olarak dönemin Sovyet siyasi elitinin siyasi yaklaşımları üzerinden değerlendirdikleri de bir gerçektir. Bunun en açık ifadesi ise Sovyet döneminde Oprıçnına'nın kuruluşu ile ilgili olarak din eksenli toplumsal süreçlerin Grozni'ya yaptığı etkinin çok dikkate alınmamasıdır. Ancak Sovyet sonrası Rus araştırmacılar Grozni'nin din eksenli bakış açısını da teşkilatın kurulma gerekçeleri arasında değerlendirmişlerdir. Araştırmacı Yurganov 'un Oprıçnına ve Büyük Mahkeme (Oprıçnına ve Straşniy Sud)¹⁵ adlı eseri tam manası ile Grozni'nin kendi mücadelesini Tanrı ve onun iradesi adına yaptığını belirtmektedir. Ya da Stalin Oprıçnına'yı Türk ve Tatar tehdidine karşı mutlak yönetimin savunma maksatlı sağlanması için oluşturulan gerekli bir teşkilatlanma olarak değerlendirmiştir.¹⁶ Stalin bu değerlendirmelere istinaden kuvvetle muhtemeldir ki dış düşman algısı ile kendi iktidarını güçlendirmek isterken Grozni'yi örnek vermiştir. Aynı tarihi meselelerin farklı liderlerce farklı değerlendirilmesi meselenin lidere nasıl bir fayda sağladığı ya da sağlamadığı ile ilgili olduğundan bu sıkça yaşanan bir durumdur. Ancak sosyal bilimlerin

¹⁴ Adrey, Fursov, Oprıçnına – Vospominaniye o Buduşeem, Naş Sovremennik (1), 2010, ss. 147-174.

¹⁵ Rusça eser adının tam çevirisi "Oprıçnına ve Korkunç Mahkeme" olmakla beraber korkunç olan şey çetin ve zor anlamında kullanılmaktadır.

¹⁶ İ. V. Stalin, Polnoye Sobraniye Soçineniy (Cilt II.). Moskova, 1946, s 176, s178

gereği olarak biz meseleyi olduğu koşullar içerisinde irdelemeyiz.

Oprıçnına Teşkilatının Kurulmasındaki Faktörler

Oprıçnına¹⁷ kelime olarak “dışında”, “yakın dış çevre” ve “ayrıca”, başka anlamlarına gelen Rusça bir kelimedir. Kelime anlamı olarak her ne kadar dar bir anlama sahip olsa da Rus Devleti’nde yönetim birimi olarak çok geniş yaptırım gücüne ve etki sahasına sahiptir. İvan Grozni kişiliği ile doğrudan uyum sağlayan bu yapılanma merkezileşme sonrası merkezizetçi idare biçiminin sonuçlarından biri olarak iktidarın sadece ve sadece Çar’ın elinde toplanmasını sağlayan devlet yönetim birimidir. Ancak Oprıçnına teşkilatının oluşmasına neden olan faktörler merkezileşme sürecinin sancıları olarak uzun bir sürecin parçalarıdır.

Merkezileşme sürecinde kendisini etken olarak gösteren faktörler ise iç politikada iktidarın yetkileri noktasında yaşanan siyasi gerilimler ve çatışmalar, İstanbul’un Osmanlı Türkleri tarafından fethedilmesi ile oluşan ideolojik gereksinimler ve dış politik hedefler kapsamında yaşanan Livonskaya Savaşı ve savunma gibi önemli konulardır.

XV. yy’ın son çeyreğinde İstanbul’un fethinden kısa bir süre sonra Rus coğrafyasındaki Altınordu Devleti hâkimiyeti son bulmuştur. Ancak Altınordu Devleti ve onun siyasi gelenekleri, Rus Knezliklerinin uluslaşmasını Altınordu koruması altında sağlaması ile Rus merkezileşmesinde etkin olduğu bir gerçektir. Hem Altınordu’nun dış tehditlere karşı koruyucu rolü hem de Altınordu Devleti’nin hâkimiyetini kırmak için Rus knezlerin ve Rus toplumsal ve siyasal yaşantısının önemli siyaset yapıcıları olan boyarlar ortak düşmana karşı tek vücut olmuşlardır. Yine Büyük Litvanya Dükalığı Rus içtimai hayatında düşman algısı ile Altınordu’nun yaptığı etki ile aynı etkiyi yaratmıştır. Bu birliktelik Altınordu hâkimiyetinden sonra Ortodoks Han sıfatı ile Moskova Knezi etrafında devam etmiştir. Ancak büyük düşmanın ortadan kalkması bu birlikteliği anlamsız kılmıştır. Sosyal ve

¹⁷ Oprıçnına teşkilatı mensuplarını Karamzin “Oprıçnik” ya da “Kromeşnik” olarak adlandırır. “Kromeşnik” kelime olarak “Krome”, “ayrıca” kökeninden gelir ve diğer, ayrıyeten, özel anlamları taşır. Bknz: Karamzin, a.g.e, s. 86

siyasi birliktelik artık ÷lke yönetiminde daha çok söz ve topraklarında ise daha çok pay alma isteğine bağılı olarak aralarında rekâbet konusu olmuştur. Bu rekabetin merkezinde politik muhalifler ile Çar bulunmaktaydı. İnişli çıkışlı siyasi krizlere de konu olan bu mücadeleler XVI. yy ortalarında şiddetlenmiştir.

Ortodoks dünyasının başkenti olan İstanbul'un (Konstantinopol) Osmanlı Türk devleti tarafından fetih yolu ile Osmanlı topraklarına dâhil edilmesi Rus Devleti'nin dini, siyasi ve kültürel kazanımlarına kaynak olan bir şehrin Müslüman bir devlet teşkilatlanmasının hâkimiyetine girmesi Ruslar için çok önemli ideolojik sonuçlar doğurmuştur.¹⁸ Öncelikli olarak İstanbul'un düşmesi Rus Ortodoks dünyası için yeni bir merkezin bulunması gibi bir süreci doğurmuştur. Moskova Patrikliği'nin kurulması ile birlikte İstanbul'a olan bağımlılığın son veren Ruslar toprakların merkezileşmesine ek olarak kiliselerinde merkezileşmesini sağlamıştır. Rus Devleti ve kilisesi Hıristiyan Ortodoks dünyası aleyhine gelişen bu ideolojik dini boşluğu gidermek ve Bizans hamiliği yolu ile Rus Devleti'nin meşruiyet sahalarını genişletmek için bu gelişmeyi lehte kullanmak istemişlerdir. Moskova III. Roma ilan edilmek sureti ile Bizans hamiliği sağlanmaya çalışılmıştır. Rus kilisesinin bakış açısına göre Moskova III. Roma olarak Roma ve Konstantinopol'ün yerini almalı ve Hıristiyan dünyasının olduğu kadar dünyanın de yeni merkezi olmalıydı. Bu amaç doğrultusunda hamleler yapan Ruslar Moskova'ya siyasi ve dini görevler yükleyerek burayı önemli bir merkez haline getirmişlerdir. Diğer yandan kilise tamamı ile millileştirilmiştir. Ancak Rus Devleti merkezileşmesini henüz XVI. yy'ın başlarında Moskova Büyük Knezliği altında Yaroslav, Rostov, Tver, Novgorod, Pskov ve Ryzan knezliklerinin birleşmesi ile sağlayabilmiştir. Moskova merkezli Rus Devleti'nin merkezileşmesi siyasi bütünlük sağlarken ideolojik bütünlüğü Bizans hamiliği sayesinde sağlamıştır. İvan Grozni ise hem Moskova Büyük Knezi hem de Büyük Rusya Çarı unvanını almıştır.

¹⁸ 1439 Yılında Doğu ve Batı kiliselerinin Vatikan bünyesinde birleşmesine Rus kilisesi dâhil olmamıştır. 1448 Yılında İstanbul Patrikliğinin katılımı olmadan yapılan ilk Rusya metropoliti seçimleri gerçekleştirilerek Moskova Patrikliği kurulmuştur. III. İvan'ın son Bizans imparatoru Konstantin'in yeğeni Sofya ile evlenmesi ve Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fetih etmesi Moskova'nın dini olarak ön plan çıkmasına sebep olmuştur.

Bu nedenle bu yüzyılı Rus devlet tarihinde geçiş süreci olarak tanımlayabiliriz. Toplumsal geçiş süreçleri ise doğası itibari ile sancılı siyasi merhaleler olarak devleti ve toplumu her açıdan zorlamaktadırlar. Bu sancılı siyasi dönüşüm sürecinin önemli meseleleri ise iç ve dış politik hadiselerdir. Dış politikada öncelikli konu Baltık Denizi'ne çıkışı¹⁹ sağlamak, Tatarlara karşı doğu yönlü yayılmacı politikaları yürütmek ve Osmanlı Türklerine karşı güney yönlü yayılmacı politikaları yürüterek Karadeniz'e çıkmaktı. İç politikada ise reformlar yapılmak sureti ile devletin dönüşümüne dair süreçlerin tamamlanması ve Çar'ın iktidarını mutlak olarak sağlanması gibi konular vardı. Ancak bu meselelere iç politikada muhalif hareketler, savaşlar ve olumsuz iklim koşullarına bağlı sosyal sorunlar eşlik etmiştir.

Geçiş süreci Rusya'sı sistem ve rejim bakımından hâlen knezlik siyasi teşkilatlanmasından çok da farklı değildi. Ancak İvan Grozni ülkede merkezi yapıyı tam manası ile oturtmak adına yeni bir devlet teşkilatlanması oluşturmayı planlıyordu. Bu nedenle yerel idarelerin yetkisini kısıtlayan ancak ülkenin genelini kapsayan Zemskiy Sabor²⁰ oluşturulmuştur. Zemskiy Sabor Rus topraklarının tamamını kapsayan meclis görevi üstlenmekteydi. Bünyesinde din adamlarından soylulara kadar her sosyal gurubun temsilcileri bulunmaktaydı. Zemskiy Sabor'un kurulması Rusya'da sınıfsal guruplara dayalı monarşik bir rejim²¹ oluşmasına neden olmuştur. Hemen akabinde ise 1549 yılında İvan Grozni tarafından İzbrannaya Rada²² oluşturulmuştu. Grozni'ya yakın Boyar ya da Knezlerden seçilerek oluşturulan İzbrannaya Rada

¹⁹ Moskova'nın ve ülke ekonomisinin kalkınabilmesi için dış ticaretin önemli olduğu kanaati Ruslarda hâkimdi. Ancak Ticaret yapılabilecek güzergâhların Ruslar için en mantıklısı Kuzey hattıydı. Güneyde çok güçlü bir Türk Devleti bulunduğu ve de pazar bakımından Kuzey Batı Avrupa daha cazip imkânlar sunmaktaydı. Bu nedenle 1553 yılında İngiltere ile ticaret anlaşması yapılmıştır. Antlaşma için Bknz: Y. V. Tolstoy, Perviy 40 Let Snoşeniye Otnoşeniy Mejdu Anliyey i Rossiye 1553-1593. Sankt Petersburg, 1875

²⁰ Ülke topraklarının tamamını kapsayan idari teşkilatlanmaya verilen adlandırma değildir. Zemlya-Toprak anlamı taşır ve Zemskaya bu kökten türetilmiş bir sıfattır. Bu nedenle bu toprak sistemi kendine ait bir teşkilatlanmaya sahiptir. Zemskiy Sabor bu teşkilatlanmanın adıdır.

²¹ Sınıfsal Gurupların temsiline dayalı Monarşi (Soslovno Predstavitel'naya Monarhiya)

²² V. Kobrin, İvan Grozniy, Moskova, 1989, s 21.

1549-1560 yılları arasında hükümet görevi yapan bir kurum olarak çalışmıştır.²³ İzbrannaya Rada yani seçilmişler heyeti Rus Devleti'nde 1547 Moskova halk isyanı ve yaşanan yangınlardan sonra Rus çarına kilise tarafından uygulanan dini baskılar sonucu kurulmuştur. Kilisenin Rus devlet yönetiminde etkisi önemliydi. Hatta yaşanan olumsuz toplumsal hadise ve felaketleri Blagoveşenskiy katedrali görevlisi Silvester tanrının bir cezası olduğunu belirtmek sureti ile Çar'a karşı baskı mekanizması oluşturmuştur.²⁴ Andrey Kurbskiy, Adaşev, gibi dönemin önemli siyasetçileri böyle bir kuruluşun olmasına karşı değillerdi. İzbrannaya Rada, İvan Grozni tarafından kurulmasına rağmen Grozni yetkilerini kısıtlayan bir kurumdu. Boyarların egemenliği ve yetkileri seçilmişler heyeti içerisinde önemli siyasi yaptırımlara sahipti. Bu kısıtlama ise Grozni tarafından yapılmak istenen köklü reformların gerçekleştirilmesine mani olmaktaydı. Buna rağmen *İzbrannaya Rada*'nın oluşturulmasından kısa bir süre sonra yapılan İvan Grozni kanunnamesi *Sudebnik 1550*²⁵ yürürlüğe koyulmuştur.

Sudebnik ceza hukuku ve toplumun sosyal yaşantısına dair birçok konuda yenilikler getirmiştir. Ancak asıl önemli olan yerel idarelerin yetkilerini kısıtlayan bir kanunname olmasıdır. *Namestnik* adı verilen valilerin ve de daha alt mülki birimlerin yöneticisi olan *Volostel*'erin yetkilerini kısıtarak merkezi devlet teşkilatlanmasını kuvvetlendirmesi Grozni dönemi içtimai meseleleri için önemli bir husustur. Yerel idarelerin denetlenebilirliği merkez teşkilatınca yeterince yapılamadığından böyle bir reform gerçekleştirilmiştir. Yeni rejim ve yapılan bu reformlara paralel olarak 1552 Kazan ve 1556 Astrahan) seferlerinin başarılı sonuçlanması istikrar emareleri olarak algılandığından reformlara devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak istikrarın sağlanamadığı konu ise Çar iktidarının Boyar bürokrasisince kısıtlanmasıdır. Bu durum ise Oprıçnına'nın kurulmasında ki asıl

²³ Kobrin, A.g.e, s 20-22

²⁴ Kilisenin Çara uyguladığı bu baskı Bizans Ortodoks kilisesi geleneklerinden gelmektedir. Kilisenin inançlı devlet yöneticisine politik baskı uygulama araçlarından birisi olan din Bizans tarihinde bu anlamda sıkça kullanılmıştır. Bizans devletinde VI. yy da yaşanan deprem ve diğer tüm felaketler benzeri şekilde Tanrının cezası olarak adlandırılmıştır.

²⁵ İvan Grozni tarafından hazırlatılan Anayasa

sebeptir.

Rusya'da merkezileşme sağlansa da ülkede Boyar bürokrasisi son derece etkin bir konumdaydı. Bu etkinliğin önemli yanı Boyarların feodal rejim içerisinde büyük topraklara sahip olmasıydı.²⁶ Büyük topraklara sahip olmanın vermiş olduğu ekonomik güç siyasi yaşam içerisinde Boyarlara hem meşruiyet hem de siyaset yapıcı rolü üstlenmelerini sağlamaktaydı. Rus Devleti'nde merkezileşme sağlansa da Çar kendi iktidarını yürürlükte olan toprak sistemi ile güçlendirememişti. Yine boyarların içinde bulunduğu Izbrannaya Rada ve Çar İvan arasında iç ve dış politikada izlenmesi gereken politikalara dair bakış açıları farklılığı bulunmaktaydı. Bu farklılıklar ise siyasi krizlere neden olmaktaydı. Dış politikada ise Baltık Denizi'ne çıkış sağlamak için yapılan Livonskaya Savaşı 1558-1583 tahmin edilenden çok daha uzun sürdüğünden ülkede huzursuzluk da artmaktaydı. 1564 yılında ülkede yaşanan yangınlar, kuraklık ve bunlara bağlı açlık, savaşın uzamasına ek olarak ülkede İvan Grozni'ya karşı Boyarların ve kilisenin temsilcilerinin bulunduğu bir muhalif gurubun oluşmasına vesile olmuştur.

Bu muhalif gurubun oluşması yeni bir mesele değildir. III. Vasili'nin ölümünden hemen sonra devletin Boyarların geçici yönetimine kalması ve Çarlık ailesi mensuplarına karşı saldırıların başlaması ile muhalif guruplar oluşmaya başlamıştır. III. Vasili'nin ölümünden sonra iktidarı ele geçirmek isteyen Knez Andrey Starintskiy Boyarlar aracılığı ile tahtı ele geçirmek istemiştir.²⁷ Tahta kimin geçeceği ise tamamı ile Boyarların inisiyatifindeydi. Hatta 1553 yılında hastalanan Grozni'ya ani ölümü halinde yerine oğlu Dimitriy'nin geçirilmesi söz konusu olmuş, ancak Boyarlar tarafından daha önce isyan hareketinde bulunan Andrey Starintskiy tahta geçirilmek istenmiştir.²⁸ Adaşev ve Protopop²⁹ Silvester taht kavgalarının önemli aktörleri olarak Starintskiy'i çar yapmak istemişlerdir. Taht ile ilgili bu gelişmeleri Grozni kendi iktidarına karşı itaatsizlik ve ihanet olarak algılamıştır. Yine Boyarların

²⁶ R. G., Sıkrinnikov, Naçalo Oprıçnini. Leningrad, 1966, s 61.

²⁷ Arheografiçeskaya Komissiya, Polnoe Sobraniye Ruskih Letopisey, Lavrentiyevskaya i Trointskaya Letopisi, (Cilt I-II). Sankt-Peterburg, 1841-1846, s. 292

²⁸ P. Sadikov, Oçerki Po İstiorii Oprıçnini. Moskova, 1950, s. 12

²⁹ Ortodoks Kilisesinde belirli bir kilisede alınabilecek olan en yüksek unvan

bir kısmının Silvester etrafında ittifak kurmaları, Zaharin³⁰ ailesinin iktidarda etkin hale gelmesi gibi nedenlerle monarşi ile devletin siyasi elitinin arasının açılmasına neden olmuştur. Bu nedenle Grozni, çevresinde herkesi ihanet ya da iktidarının gücünü zayıflatmak ile suçlamıştır. Grozni, karısı Anastasiya'nın ölümünü bile İzbrannaya Rada ve Adaşev-Silvester ikilisine bağlamıştır. Büyüclük ya da zehirlenme yolu ile öldürüldüğünü ve bunun İzbrannaya Rada tarafından terörist bir faaliyet olarak yapıldığını belirtmiştir.³¹ Grozni'nin kendisinde Boyarlara karşı olumsuz izlenim bu nedenlerle zaten mevcuttu. Ancak Boyarların hâkim oldukları topraklara bağlı olarak elde ettikleri ekonomik güç onlara karşı Grozni'nin tedbir almasını engellemekteydi. Devlet teşkilatlanması içerisinde feodal birer güç olarak bürokratik egemenlik kuran bu gurup birçok açıdan geniş yetkilere sahipti. Boyarlar ve Grozni arasında süregelen bu çatışma Grozni iktidarı için tehdit olarak algılanmaktaydı. Oprıçnına bir teşkilat olarak oluşturulmasında Boyarlar ve Grozni arasındaki yetki kavgası önemlidir. Anlatılan bu süreç Oprıçnına teşkilatının oluşturulmasında, merkezileşmeye bağlı uzun vadeli sorunlar çerçevesinde gelişen iç siyasi çekişmelerdir. Bu meselelerin dışında ise yaşanan bir savaş süreci bulunmaktaydı.

1558 de başlayan Livonskaya Savaşı boyunca süren başarısızlıklar devlet yönetiminde krizlerin doğmasına neden olmuştur. Knez Andrey Kurbskiy adlı komutan devam eden savaşta alınan başarısızlıklardan sorumlu tutulmuştur. Kurbskiy ise vatana ihanetle suçlandığından cezalandırılmaktan korkarak Polonya'ya kaçmıştır.³² Yaşanan bu gelişmeler ülkede Grozni karşıtlarının çoğalmasına sebebiyet verirken Oprıçnına teşkilatının oluşması için zemin olmuştur. Buna ek olarak Peresvetov (İvan Semenoviç Peresvetov) adlı asker ve politikacının Çar'ın otoriter rejimi için dönemin Osmanlı Devletini ve onun İslam dinine (II. Muhammed-II. Mehmet) dayanan ideolojisi ile aynı düzlemde oluşturduğu monarşiyi örnek göstermesi Grozni için Oprıçnına'ya giden ideolojik bir yol olmuştur. Osmanlı monarşik yapılanmasının sultanın mutlak iradesine dayandığını ve başarılı olduğunu belirtirken Osmanlı Devleti'ni bu konuda alegorik bir örnek

³⁰ Ünlü bir Boyar sülalesi.

³¹ Sadikov, a.g.e. s.12-13

³² Lurye, Rıkov, a.g.e, ss.7-106

olarak kullanmıştır. Bu nedenle Osmanlı Türklerinin güçlü ve şanlı olduğunu belirtmiştir.³³ 1563 yılına gelindiğinde Grozni ülkede var olan savaşı sürecine bağlı olarak oluşan finansal sorunlar ve bakanlık bürokrasisinin işleyişini beğenmediğinden reform hazırlıkları içine girmiştir. Bunları yapabilmek için ise daha fazla iktidara ihtiyaç duymaktaydı. Ancak Boyarlar ve kilise yönetimi kendi yetkilerini kaybetmemek için Grozni'ya daha fazla yetki verilmesini kabul etmediler. Bu gelişmelere bağlı olarak Adaşev ve Silvester 1560 yılında İvan Grozni ile fikir ayrılıkları yaşamışlardır.³⁴

1564 yazında Letonya ve Polonya birlikleri Rusya'ya karşı askeri bir harekâta başlamıştır. Rusya'da dış tehdit algısının en yüksek seviyeye kadar çıktığı dönemde muhalif seslerin olması daha büyük sorunlara yol açabilecekti. Diğer yandan yapılan reformlardan ve de yapılmak istenenlerden hoşnut olmayan gurupların İvan Grozni ile çatışmaları Çar'ın tarihte eşi görülmemiş bir şekilde tahtı terk ederek Moskova'dan ayrılması sonucunu doğurmuştur. Hatta tüm devlet hazinesi ve kutsal emanetlerle birlikte Moskova'yı terk etmiştir.³⁵ Sine-i millete dönen Çar Boyarlarla yaşadığı tüm sorunları en ince ayrıntısına kadar halk ile paylaşmıştır. 1565 yılında yayımladığı manifesto ile Knezler'e, Boyarlara, bakanlık (Prikaz) çalışanlarına, bürokrasiye, Moskova'da bulunan yabancılara, tüccarlara ve Moskova şehri Hıristiyan dünyasına devlet idaresinde kimlerle ne sorun yaşamışsa anlatmıştır. Babası Vasili III.'ün ölümünden (1533) bu yana kendisine ve Çarlık ailesi üyelerine karşı yapılanları bir ihanet dile getirmiştir.³⁶ Ancak dış tehdit algısının yüksek olduğu bir dönemde ülkede Çar'ın yönetimi terk etmesine bağlı olarak doğan otorite boşluğu Grozni'ya muhalif olan veya olmayan tüm kesimlerin ya da sosyal sınıfların temsilcilerince tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle kilise yönetiminin temsilcileri ve Boyarlar ülkeyi yönetmesi için tekrar kendisini istediği tüm koşulların sağlanacağı vaadi ile tek yetkili ve tek mutlak güç olarak tahta davet etmişlerdir.³⁷ Bu davet IV. İvan'ın koşullarının yerine getirilmesini ve yapmak istediklerinin tamamını yapmasını sağlamıştır. Burada dikkat

³³ Sıkrinnikov, İvan Grozni, Leningrad, 1983, s.35

³⁴ C. Veselovski, İsledovaniye po İstorii Opriçnini,. Moskova, 1963, s.96

³⁵ İ. Y. Froyanov, Drama Russkoy İstorii. Na Puti k Opriçnine, Moskova, 2007, s. 5

³⁶ Sıkrinnikov, 1983, a.g.e, s.110

³⁷ Karamzin, a.g.e, s.76

edilmesi gereken husus ise Grozni'nin tahtı terk etmesinin siyasi bir manevra olduğudur. Bu hamle ile Ülkede dış tehdit algısının olduğu bir dönemde tahtı terk ederek ülke içinde var olan muhalif sesleri dış tehditlerle karşı karşıya bırakma amacı güdüldüğü aşikârdır. Grozni'nin Moskova'dan ayrılırken tahtına dair tüm her şeyi beraberinde götürmüş olması tahtı gerçek manada terk etmediğine delildir. Beraberinde bürokratlarını ve devlet hazinesini götürmesi bu durumu ispatlar niteliktedir.

Devlet içerisinde kendi bürokrasisi toprak sistemi ve ordusu ile birlikte Oprıçnına adlı teşkilatlanmayı kurmak istediğini beyan eden Grozni süper yetkilerle donatılarak (неограниченный-sonsuz) göreve geri dönmüştür. 1564 yılında sayılan tüm bu sosyal ve siyasi zemin üzerinde İvan Grozni, Oprıçnına kurulması hakkında ki fermanı 1565 yılı başlarında yayınlamıştır. İstedikini alan Grozni, Oprıçnına'yı tek başına ve direkt olarak kendisine bağlamıştır.

Çar'ın istediği bu yeni sistem, sınıflara dayalı monarşi anlayışına uygun olmakla beraber değişen tek şey Çar'ın yetkilerinin sınırsızlığı meselesidir. Ancak Oprıçnına hakkında yayınlanan ferman ile birlikte ülkede toprak sistemi başta olmak üzere tüm sistemin Oprıçnına prensipleri çerçevesinde iki farklı gruba bölünerek yeniden oluşturulması süreci başlatılmıştır. Oprıçnına sistemine bağlı olan topraklarda Boyarlar³⁸ ve Prikaz sistemi³⁹ olmaması kararlaştırılmıştır. Bu durum ülkede Grozni tarafından direkt olarak yönetilen topraklar ve dolaylı olarak yönetilen topraklar olarak iki gurup idari ve siyasi mekanizma kurulmasını sağlamıştır. Grozni Oprıçnına sistemine dâhil edeceği kendi adamları ile "oprişini" topraklarını yönetecekti. Boyarlar ve Prikaz sistemi ile ise geriye kalan tüm "Zemşini" topraklarını yönetecekti. Bu durum ise tamamı ile yeni bir uygulamanın başarılı bir adaptasyonu ile gerçekleştirilebilecek bir konuydu.

Oprıçnına Teşkilatının Tesisi ve Rus Devleti'ne Etkileri

Oprıçnına teşkilatı kendi içerisinde toprak sistemi ve toprak sisteminden elde edilen gelirlere dayalı idari (bürokratik) ve askeri bir yapılanma olarak üç ayaklıdır. Bu nedenle sistemin teşkilatlandırılması

³⁸ Danışmanlar Konseyi

³⁹ Çarlık Rusya'sında Modern anlamda Bakanlık Sistemine verilen adlandırmadır.

ve bu üç aşamanın gerçekleştirilmesi gerekmekteydi. Bu nedenle Grozni öncelikli olarak Opriçnina fermanından sonra ona bağlı toprak sistemi olan Oprişini'yı oluşturmuştur.⁴⁰ Böylece Ülke toprakları Opriçnina toprak sistemine bağlı olan "Oprişini" ve Zemskiy toprak sistemine bağlı olan "zemşini" (zemskiy) olarak ikiye ayrılmış oldu. Oprişini toprakları Çar'a, ailesine ve Opriçnina sistemine ait olan topraklara verilen addı. Opriçnina sistemine toprak temin edilmesi için "Volostı"⁴¹ olarak adlandırılan mülki ve idari bölgelerin toprakları Opriçnina toprak sistemine dâhil edilmiştir. Pomore⁴² (поморье) olarak adlandırılan Rusya Kuzey Avrupa bölgesinde bulunan Dvina, Vologda, Belozero ve benzeri Volost bölgeleri toprakları Opriçnina sistemine dahil edilen topraklardan bazılarıdır. Uyezd⁴³ (uyezdı) olarak ise Mojaysk, Rostov, Yaroslavl, Suzdal, Galic gibi bölgeler şehir merkezleri ile birlikte Opriçnina sistemine dâhil edilmiştir. Moskova'da bütünüyle bazı sokaklar içlerinde barındırdıkları ile birlikte yine Opriçnina sistemi için ayrılmış ve de boşaltılmıştır. Boşaltılan yerlere hem şehirlerde hem de eski toprak sisteminin parçası olan Votçinlere Opriçnikler yerleştirilmiştir.

Sisteme toprak dâhil edilmesinden sonra ikinci bir aşama olarak sisteme insan kaynağı sağlanmıştır. Opriçnina kararnamesi ile birlikte ilk olarak Grozni 1000 kişilik bir Knez ve Boyar gurubuna toprak vererek oprişini sistemine dâhil etmiştir. Yine 1000 çocuktan oluşan bir askeri eğitim kurumu da bu teşkilatlanma bünyesinden kurulmuştur.⁴⁴ Opriçnina teşkilatının bünyesinde hazine, at yetiştirme ve eğitim teşkilatı ve diğer teşkilatlanmaları oluşturulmuştur. Ülke topraklarının tamamında bulunan idari ve bürokratik görevliler Opriçnina sistemine insan kaynağı sağlamak amacı ile güvenlik soruşturmasına tâbi tutulmak için Moskova'ya çağrılmıştır. Bu güvenlik soruşturmalarına

⁴⁰ Rus toplumunun feodal bir toplumsal zeminde olması toprak merkezli siyasi ve idari yapılanmaları gerektirmekteydi. Bu nedenle iç politik yaşamda toprak, sosyal ve siyasal yaşamın merkezinde önemli bir güçtü.

⁴¹ Bknz: B. A. Vvedenskiy, Büyük Sovyet Ansiklopedisi "Volost", Moskva,1959-1961, s. 34-35

⁴² Rus Devleti topraklarının sahil bölgelerinde kalan kısmına verilen genel bir adlandırmadır.

⁴³ Okruz, "Bölge "veya "yerleşim birimi",Okruz içerisinde merkezi bir şehir yapılanması olabiliyor.

⁴⁴ A. L. Korzinin, O Personalnom sostave Opiçnovo Dvora, İstoriçeskiy Format,4, s.21

davet edilen adayların hangi Knezlere ve hangi Boyarlarla ilişkide olduğundan ailelerine, evliliklerine ve geçmişlerine dair detaylı bir çalışma yapılarak güvenlik soruşturması gerçekleştirilmiştir.⁴⁵ Adaylar arasında sıkı kontroller sonrası yapılan seçmelerde kabul edilenler yemin ederek göreve başlamışlardır. Yaptıkları yemin ise şu şekildedir: *“Ülkemin idarecisine, büyük Knez’e ve onun devletine ve genç Knezlere, büyük Knez’in eşine sadık olacağıma, Çar’ın iktidarına, Çarın devletine ve ailesine karşı planlananlar, duyduklarım ya da duyacaklarım hakkında susmayacağıma yemin ederim. Yine yemin ederim ki Zemşino⁴⁶ sistemi ile yemeyeceğim içmeyeceğim ve onlarla hiçbir konuda birliktelik sağlamayacağım. Bu yeminimle haçı öperim.”*⁴⁷ Bu şekilde yemin ettikten sonra Oprıçnina sitemi içerisinde görev almaya başlayanlara Oprıçnik adı verilmiştir. Bir nevi şövalyelik benzeri yemin töreni sonrası göreve başlayan Oprıçniklere dair tüm kayıtlar ve bilgiler çarlık arşivinde korunmaktaydı. Bu süreci yöneten iki isim Basmanov ve Vyazemskiy Oprıçnina sisteminin tüm detaylarını oluşturarak sistemin kurulmasından sorumlu isimler olmuşlardır.

Oprıçnik sisteminin bir diğer ayağı ise askeri birliklerin oluşturulmasıdır. Oprıçnikler içinden seçilmiş özel bir grup öncelikli Çar’ın ve ailesini korumakla görevli muhafız komutanlığı görevi yapmaktaydı. Ancak bunun dışından alay düzeyinde birlikler kurulmuştur. Bu birlikler Bolhov⁴⁸ şehrine akın düzenleyen Kırım ordusuna karşı düzenli askeri birliklerin dışında ilk kez Oprıçnik alayı olarak görev yapmışlardır. Oprıçnik askerleri diğer Drujin⁴⁹ askerlerine göre çok daha donanımlı olmakla beraber yetki bakımından daha üstündürler. Ancak Oprıçnik yemininde de olduğu gibi dinleme ve istihbarat toplamak gibi önemli görevleri bulunmaktaydı.

Oprıçnikler kendilerine özel yaşam stilleri ve kıyafetleri ile halkın geriye kalanından ayrılmaktaydılar. Bu nedenle özel bir yapılanma

⁴⁵ Karamzin, a.g.e, s. 85

⁴⁶ Oprıçnina’nın kurulması ile birlikte Rusya’da devlet ve toprak sistemi iki koldan idare edilmeye başlanmıştır. Zemşino olarak bilinen devletin tüm ülke için uyguladığı sistem Oprıçnina ise Çarın özel yapılanması olan devlet ve ailesi için gördüğü sistemdir.

⁴⁷ B. M. Erçak, Slovo i Delo İvana Groznova, Moskova, 2009, s.252

⁴⁸ Batı Rusya’da bir şehir

⁴⁹ Erken dönem Kiev Rus Devleti’nde gönüllü askerlerden oluşan Rus ordusu birliklerine verilen addır.

olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu özel yapılanma ise iki kurumdan etkilenmiştir. Bunların birincisi kilise olurken ikincisi Rus otoriterlik gelenekleridir.

Kilise ideolojisi bu cemiyetin kuruluş felsefesinde bulunduğu gibi kilise ve devlet gelenekleri arasında kurulan özel bir yapılanma olma özelliğine sahip olmuştur. Ancak kilise geleneklerinden direkt olarak etkilenerek oluşturulmuş bir teşkilatlanma olarak kilise ideolojik prensipleri üzerine kurulu devlet yapılanmasına sembolik etkiler yapmıştır. Kilise gelenekleri çerçevesinde Opriçnikler başında çarın bulunduğu bir cemiyet niteliği taşımaktaydılar. Çar bu cemiyetin “Ponomar’ı” (koruyucusu ve hizmetçisidir) olarak görevlidir. Cemiyet olmanın gereği olarak toplu zengin akşam yemekleri (trapez) birlikte yenir, birlikte ibadet edilirdi. Diğer yandan Çar kendi iradesini tanrının iradesinin yeryüzüne yansımaları sağlayan manevi bir iletken olarak görmesi nedeni ile Opriçnikler dini görevlere de sahip olmuşlardır. Opriçnikler doğrudan çara bağlı olması nedeni ile çarın Ortodoks anlayışına göre eskatolik olarak Zülkifl’ten⁵⁰ bu yana söylemleştirilen Tanrının ülkesi felsefesi ile hareket etmekteydi. Özellikle Çar’ın oprıçnikler aracılığı ile uyguladığı terör dini prensiplere bağlı olarak meşrulaştırılmıştır.⁵¹ Çar tanrının iradesini gerçekleştirmek için kötülüklerle ve zalimlerle mücadele ettiğini belirterek yaptığı terör olaylarını meşrulaştırmıştır.

Henri Staden⁵² adlı Alman maceraperest Moskova seyahatinde Opriçnina sistemine dâhil olan bir Opriçnik olarak konu hakkında detaylı bilgiler vermektedir.⁵³ Henri Staden’in⁵⁴ verdiği malumatlara göre Opriçnikler Opriçnina sistemi dışında kalan diğer halk ile iletişime geçememekteydiler. Zaten yeminlerinde bu ifade de bulunmaktaydı.

⁵⁰ Peygamber olup olmadığı ile ilgili net bir bilgi bulunmamakla beraber İslam dininde Hz. Zülkifl ya da Zülkifl Aleyhisselam olarak anılır

⁵¹ Lurye; Rıkov, a.g.e, s.39

⁵² H. Staden, O Moskve İvana Groznova Zapiski Nemtsa-Opriçnika, Çev.: İ. İ. Polosin, Moskova, 1925.

⁵³ D. N. Alşits, Naçalo Somoderjaviya v Rossii: Gosudarstvo İvana Groznova. Leningrad, 1988, s. 244.

⁵⁴ Heinrich Von Staden’in eserinin Türkçe çevirisi için bknz: Heinrich Von Staden, Korkunç İvan Zamanında Rusya, Çev. Serkan Acar-Gülşah Hasgüçmen Selenge Yayınları, İstanbul 2016, 148 s.

Dışarıdan bakıldığında yoksul kilise çalışanı görünümü veren siyah kaftan giymektedirler. Siyah kaftanın altında ise yünden sık dokunan ince ama sıkı bir kıyafetleri bulunmaktaydı. Yine kemerlerinin altında uzunca bir hançer ve silah taşıdıkları kolçan⁵⁵ adı verilen kılıf taşlamaktaydılar. Tüm bunlara ek olarak atın eyerine bağlı köpek kafası ve sembolik anlamı olan süpürge taşımaktaydılar. Köpek kafatası çara karşı sadakatin sembolü olurken süpürge ihaneti süpürmek gibi bir anlama sahipti.⁵⁶ Diğer yandan kilise görevlilerinin taşıdığı asalara benzer bir de asa taşımaktaydılar.

Oprıçnına'nın bir teşkilat olarak Rus Devleti'ne olan etkileri çok geniş alanlarda olmuştur. Ülkede toprak sistemi, idari sistem ve siyasi karar alma sistemi değişmiştir. Çar tek yetkili karar alıcı olarak ülkeyi yönetmeye başlamıştır. Bu yetki muhalif siyasi görüşlere karşı bir baskı uygulanmasına sebep olmuştur. Oprıçnına teşkilatının hedef kitlesi siyasi muhalifler olmuştur. Oprıçnına teşkilatı kurulur kurulmaz 1565, 1567 ve 1568 yıllarında Boyarlar ve knezler başta olmak üzere tüm sosyal gurup ve sınıflara karşı terör uygulanmıştır. Büyük çaplı muhalif temizliği yapılarak Aleksey Adaşev gibi önemli devlet adamlarına karşı tereddüt edilmeden uygulanmıştır. Bunun yanı sıra birçok isim ya idam edilmiştir ya da sürgüne gönderilmiştir.⁵⁷

Oprıçnikler toplumun her kesimine karşı fiziki terör uygulamalarını aktif olarak kullanmışlardır. Ancak asıl mesele fiziki terör uygulamaktan ziyade başta muhalifler (Boyarlar ve Knezler) olmak üzere toprak sahiplerini korkutarak onların ellerinde bulunan Votçina⁵⁸ ve diğer toprakları almak olmuştur. Dolayısı ile onları yerlerinden sürgün etmek sureti ile bu topraklara Oprıçnikler yerleştirilmiştir. Fiziki terör ise en etkin uygulamalı aracı olarak kesin çözüm olmuştur. Bu terör uygulaması yapılan fetih politikaları sonucu yeni ele geçirilen toprakların sakinlerine karşı da uygulanmıştır. Bu politikanın mağduru insanlar toprakları ellerinden alındıktan sonra Rusya içlerine köylü olarak sürülmüş hem asimilasyona maruz kalmışlar hem de kendilerine

⁵⁵ kolçan, kulçan Türkçeden geçme bir terim olduğundan Altınordu etkisinde gelişen Oprıçnik savaş enstrümanıdır.

⁵⁶ Oprıçnikler'in atların eyerlerine sabitledikleri köpek kafatası ve süpürge için Karamzin detaylı malumatlar vermektedir. Bknz: Karamzin, a.g.e., s.87

⁵⁷ Veselovski, a.g.e., s.111-112-113.

⁵⁸ Toprak sisteminde Knezler'e ve boyalara ait topraklardır.

ait olmayan topraklarda serf olarak zorla çalıştırılmışlardır. Onlardan boşalan topraklar ise Ruslaştırılmak üzere çara bağlı Voyvoda'lar yerleştirilmiştir.⁵⁹

Opriçnina Rus devlet yapılanmasında XVI. yy da devlet ve kilisenin üstüne oturtulan üst kurum olmuştur. Bu durum kilise ve devletin ortaklaşa uygulamasının bir sonucudur. Kilise-devlet iş birliği tarafından onaylanarak kabul edilen ferman (Ukaz) yürürlüğe 1565 yılında koyulmuştur.⁶⁰ Opriçnina devlet sisteminde hem yapısal hem de işleyiş bakımından yenilikler getirmekle beraber bir devrim değildir.⁶¹ Var olan devletin üzerinde çara bağlı özel yetkilerle donatılış bir üst birimdir. Bu kurum yeni gelenekler ve yeni siyasi, sosyal ilişkilerin Rus toplumunda yaşanmasına sebep olmuştur

Opriçnina'nın kuruluş amacı yeni bir devlet rejimi ya da idari sistem kurmak değildir. Kuruluşundaki asıl gerekçe Boyarların çarların iktidarına karşı isyan kabiliyetlerini ortadan kaldırmak ve iktidarı çarın elinde toplamak olmuştur. Grozni otoriter yönetim anlayışını milli menfaatler için başarılı olmak adına bir yönetim tarzı olarak görmekteydi. Bu bakımdan boyarlara ya da diğer muhalif oluşumlara karşı iktidarın gücünü koruyacak bir mekanizma olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan başarılı olduğu söylenebilir. Kendine ait bir toprak sistemi, askeri yapılanması ve bürokrasisi olan bu yapılanma direkt olarak çara bağlı olduğundan tüm iktidarın Grozni'nin elinde toplanmasını sağlamıştır. Bu yapılanmaya dâhil edilecek olan personel özenle seçilirken bilhassa Rus soylularından seçilmekteydi. Bu yeni kurumsal yapı Rus Devleti'nde dikta rejimini oluşmasına katkı sağlarken devlet terörünün uygulanmasının da yolunu açmıştır. Opriçnina uygulamaları yayılcı politikaların yapıldığı topraklar üzerinde de aynı etkiyi göstererek diğer milletlere karşı aynı terörün uygulanmasının yolunu da açmıştır. Ülke içinde ve dışında milletlerin şahısların sürülmesi göçe zorlanması ve sosyal politik tüm manalarda yaptırımlara maruz kalması Opriçnina kurumunun etkilerindedir. Tüm

⁵⁹Feodal dağınıklık sonrası Mutlak Monarşi sisteminde uygulanan toprak sistemi köklerini bu yaklaşımdan almaktadır. Bu yaklaşım ise Altınordu toprak sisteminin unsurlarından biridir. Andrey Fursov bu yaklaşımın Altınordu fetih politikalarında uyguladığı toprak sistemi ile aynı olduğunu belirtmektedir. Bknz: Fursov, a.g.m. s. 150.

⁶⁰ Froyanov, a.g.e., s.5

⁶¹ İ. A. İsayev, İstoriya Gosudarstva i Prava Rossii, Moskova, 2009, s.103.

bunlara ek olarak Rus devlet yönetim anlayışına olan etkileri de oldukça fazladır.

Öncelikli olarak Çar kendi iktidarını ve rejimini Oprıçnına teşkilatına dayandırmıştır. Bu durum iktidarın hegemonyacı güçlere sahip olmasını sağlayarak mutlak monarşinin tesis edilmesini sağlamıştır. Çar iradesini hiçbir güç ile paylaşmadan kullanmaya başlamıştır. Geçiş sürecinin tamamlanarak knezlik döneminin son bulması ve çarlık döneminin başlamasına vesile olmuştur. Diğer yandan Moskova III. Roma söylemi üzerine kurulu resmi devlet ideolojisi eskatolojik prensipler üzerinden oluşturulmuştur. Din ve devlet ideolojik olarak bütünleşerek tek bir misyon altında birleşmiştir. Uygulamaya geçilen yeni toprak sistemi ile ülke topraklarının tamamında merkezi iktidar hâkimiyeti sağlamıştır. Bu hâkimiyetin sağlanmasında “Udel Knezlikler” olarak adlandırılan hanedan ailesinin üyelerine verilen topraklar kısıtlanmıştır. Bu sayede Knezler Moskova’da tutulmak sureti ile siyasi iradenin merkezi kalması sağlanmıştır. Oprıçnına teşkilatı bu bakımdan merkezileşmede ki en önemli katkıyı yapmıştır. Yeni toprak sistemine bağlı olarak yeni bir vergi sistemi ve hazine oluşturulmuştur. Yerel mülki ve idari yönetim birimleri yeniden şekillendirilmiştir. Rus toplumsal gelişiminde duraksama ve gerilemelere yol açmıştır. Diğer yandan uygulanan terör toplum üzerinden korkuya dayalı itaat anlayışının tesis edilmesini sağlamıştır. Uygulanan fiziki terör bilinçli olarak yaygınlaştırılmıştır. Bu nedenle halk üzerinde olumsuz psikolojik etkilere sahiptir.

Ancak Oprıçnikler zamanla kontrol edilemez güç haline gelmiştir. Özellikle şehirlerde her konuda ve hemen hemen her mahkemede her zaman haklı çıkmış yetkilerini kötüye kullanmışlardır.⁶² 1582 yılında Oprıçnına teşkilatı, Dvor (saray) teşkilatı olarak anılmaya başlanmıştır. Sonuçları itibari ile Oprıçnına sistemi Rus Devleti’nin otoriteleşme süreçlerinden bir tanesidir. Her ne kadar 7 yedi yıl kadar sürdüğü belirtilse de Oprıçnına bir sistem olarak KGB’nin kuruluşunda da etkili bir siyasi kültürel kaynak olarak kalmıştır.⁶³ Bu kültürel kaynağın en önemli örneğini Ekim devriminden hemen sonra 1917 Aralık ayında

⁶² Karamzin, a.g.e., s. 89.

⁶³ C. Andrew, & O. Gordiyevskiy, KGB İstoriya Vneşnopolitiçeskikh Operatsiy ot Lenina do Gorbaçeva, Moskova, 1992, s. 89

Rusya Federasyonu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Bakanlar Kurulu'na (Rosiskaya Sovetskaya Federativnaya Sosyalistiçeskaya Respublika-Sovet Narodnih Komissarov) bağlı olarak karşı devrim taraftarı siyasi, ideolojik fikir ve kişilere karşı mücadele etmek için kurulan "VÇK"⁶⁴ adlı örgüt ve de "Çekistler"⁶⁵ Opriçnina Teşkilatı ve Opriçnikler ile bire bir uyumlu olarak kurulmuştur. VÇK, siyasi muhaliflere karşı izleme, dinleme, takip gibi faaliyetler yürütülürken muhaliflere karşı uygulanan sorgulama, işkence ve ortadan kaldırma gibi yöntemler kaynaklarını Opriçnina örgütlenmesinden ve Opriçniklerden alır. Opriçnik teşkilatının faaliyetleri içerisinde önemli bir yer tutan siyasi istihbarat VÇK'nı ve de KGB'nin asıl faaliyetleri arasındadır. VÇK adlı teşkilatlanma 1954 yılında kurulan KGB'nin ilk resmi yapılanması ve adıdır. Bu bakımdan KGB, Opriçnina teşkilatı temelinde kurularak evrimleşen bir örgüt olarak anılmaktadır. KGB'nin sosyalist ideolojiye göre şekillendirilen siyasi ve istihbarat çalışmaları Opriçnina temelinde oluşturulmuştur. Opriçnina teşkilatlanması Rus devlet teşkilatlanmasında İvan Grozni ideolojisine ve diğer tüm muhalif ve düşman yapılanmalara karşı kurulan ilk gizli polis teşkilatlanmasıdır. Opriçnina teşkilatı bu yönü ile Sosyalist ideoloji ve Ekim Devrimi değerlerini korumak için karşıt ideolojiye sahip düşman ya da tüm muhaliflerle mücadele etmek için kurulduğundan oluşum amacı nedeni ile aynıdır. Diğer yandan daha geç dönemde aynı siyasi kültürel kaynağı Sovyet devlet teşkilatlanması içerisinde Komünist parti üst düzey yetkilileri ve Politbüro üyelerinin diğerlerinin sahip olmadığı özel yetkilerle donatılan Lavrenti Beriya⁶⁶ örneğinde görmek mümkündür. Stalin'e olan yakınlığı ve sadakati ile bilinen Beriya ise NKVD'nin⁶⁷ başına 1938 yılında getirilirken 1946 yılında Politbüro üyesi olmuştur. Stalin'in koruması altında askeri ve istihbarat alanlarında özel çalışmalar yapmak için istihbarat ve güvenlik kurumları Beriya tarafından yönetilmiştir. Stalin ölmeden önce Beriya Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu başbakan birinci yardımcısı olmasının yanı sıra kendi bünyesinde MGB (Ministerstvo Gosudarstevnooy Bezopasnosti-

⁶⁴ Rusça tam adı: "Всероссийская чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем- Rusya Karşı Devrim ve Sabotaj ile Mücadele Olağanüstü Komisyonu"

⁶⁵ ÇK Üyesi gizli polisler verilen adlandırmadır.

⁶⁶ Lavrenti Beriya, Gürcü asıllı Sovyet Politikacı ve Politbüro üyesi.

⁶⁷ İç İşleri Bakanlığı

Devlet Güvenlik Bakanlığı) ve MVD (Ministerstvo Vnutrennih Del-İç İşleri Bakanlığı) bulunduran MVD⁶⁸ nin de başında bulunmaktaydı. Başka bir tabirle devletin güvenlik bürokrasisi ve özellikle de entelektüel güvenlik bürokrasisi tek başına Beriya'nın kontrolündeydi. Beriya bu yetkileri ile devlet içinde diğer idarecilerin bile çekindiği bir yönetici olmuştur. Sovyetlerin gizli ve özel projelerinden biri olan atom bombası ve diğer stratejik silahların, planlamaların projelendirilmesi ve de yapımı sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Her ne kadar devlet düzeyinde faaliyetler yürütülse de Sovyet üst düzey yöneticilerinin çoğu bu bilgilere hâkim değillerdi. Bu nedenle Beriya ve yönettiği kurumlar Oprıçnına teşkilatlanması gibi dışarıya kapalı özel bir yapılanma olarak kabul edilmelidir. Diğer yandan Beriya ülkede diğer milletlere karşı uygulanan baskı ve sürgün politikalarında aktif rol oynarken Oprıçnına teşkilatının Rus olmayan milletlere karşı uyguladığı terör ile aynı minvalde yaklaşımlar sergilenmiştir. Kuruluş maksatları arasında Türk ve Tatar tehdidinin bulunduğu Oprıçnına teşkilatı bu görevini başka bir isim altında da olsa Sovyet rejimi altında diğer milletlere karşı da yerine getirmiştir. Sovyetler Birliği rejimi altında yaşayan muhaliflere ve diğer milletlere karşı uygulanan büyük terör kendi kaynağını Oprıçnına teşkilatlanmasından almaktadır. Hatta Stalin Oprıçnına'nın merkezileştirici ve ilerici etkisine atıfta bulunmakla beraber, İvan Grozni'nin sık sık tövbe etmesini gereksiz ve zaman kaybı olarak nitelendirerek Oprıçnına uygulamasını benimsediğini ve uygulamalardan kaynaklı pişmanlık duymaya gerek olmadığını da belirtmiştir. Bu bakımdan NKVD Stalin için Oprıçnına benzeri bir teşkilat olarak şekillendirilmesi nedeni ile modern Oprıçnına olarak nitelendirilmelidir.⁶⁹ NKVD (Narodniy Komissariat Vnutrennih Del-Sovyetler Birliği İç İşleri Bakanlığı) kurbanları kendilerine karşı uygulanan terörü Oprıçnına terörü, aktörlerini ise "Oprıçnikler" olarak nitelendirmişlerdir.

Stalin dönemi Sovyet rejiminin de benzeri yapılanmaları kullandığı bilinmektedir. Beriya, resmi olmayan Stalin Oprıçnına teşkilatının üst

⁶⁸ Birbirinden bağımsız olan İç İşleri Bakanlığı ve Devlet Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Sovyetler Birliği İç İşleri Bakanlığı oluşturulmuştur. Bir nevi birleştirilmiş bir İç İşleri Bakanlığı yapılanması oluşturulmuştur. Beriya Başbakan birinci yardımcısı olarak bu bakanlıkların da faaliyetlerini yürütmekteydi.

⁶⁹ C. Andrew, & O. Gordiyevskiy, a.g.e., 91-92

yöneticisi olarak kabul edilebilir. Henüz bunu destekleyecek resmi kayıt ya da belge bulunmasa da Beriya'nın ortadan kaldırılış biçimi ve bağlı bulunduğu liderin siyasi kültürel yaklaşımları bize konu hakkında ipuçları vermektedir.⁷⁰

Sonuç

Rus Devleti merkezileşmesi için son derece önemli bir konu olan Opriçnina teşkilatı kurulduğu yıllar içerisinde iç siyasi meseleler adına çok önemli etkilere sahip olmuştur. Rus merkezileşmesine ve lider otoritesine yaptığı etki bakımından önemlidir. Ancak etkileri XVI. yy ile sınırlı kalmamıştır. Opriçnina sistemi XVI. yy da İvan Grozni tarafından oluşturulsa da unutulmaması gereken konu Rus devlet tarihinin, Bizans despotizmi ve Altınordu merkezîyetçiliği altında totaliter sayılabilecek geleneklere sahip olduğudur. Opriçnina her iki devletten alınan bu geleneğin sistemleştirilerek uygulandığı ilk teşkilatlanma olması bakımından önemlidir. İlk kez Rus mutlakîyetçiliğinde devlet despotizmi kurumsallaşarak uygulanmıştır. Bu uygulama Rus devlet rejiminin totaliter olmasını sağlamıştır. Kurumsal olarak ilk olmasına rağmen gelenek olarak ilk ve son olmayan Opriçnina sistemi, Rus devlet tarihinde devlet terörü yaklaşımını meşrulaştırmıştır. İvan Grozni sonrasında I. Petro tarafından oluşturulan “Preobrajenskiy Polk”⁷¹ özel bir askeri birlik olmakla beraber politik suçlarla mücadele ederken Opriçnina ile benzer faaliyetle yürütmüştür. I. Petro muhafızlarından sonra I. Nikolay Dekabristler ayaklanmasından sonra 1826 yılında “Tretye Otdeleniye” (3. Daire ya da Bölüm) olarak bilinen özel yapılanmayı kurarak muhaliflerle yine aynı yöntemlerle mücadele etmiştir.⁷² Devamında ise 1881 yılında II. Aleksandr'ın suikast sonucu öldürülmesinden hemen sonra III. Aleksandr döneminde devrimci hareketlere karşı mücadele etmek, monarşiyi ve İmparator'un ailesini korumak için “Священная дружина- Svyaşennnaya Drujina” ya da “Святая Дружина-Svyataya Drujina” adı ile yeni bir gizli örgütlenme

⁷⁰ Stalin, a.g.e., s.303-304

⁷¹ Preobrajenskiy Polk kuruluşu için Bknz: P.O. Bobrovskiy, İstoriya Leyb-gvardii Preobrajenskiy Polk, Cilt I (IV), Sankt Peterburg, 1900-1904, s.192

⁷² Trotskiy İ.M, Tretye Otdeleniye Pri Nikolaya I., Moskova ,1930, s. 34.

teşkilatlandırılmıştır.⁷³ Tüm bu teşkilatlanmalar ve Ekim devrimiyle KGB'nin çekirdek yapılanması olarak kurulan VÇK (Olağanüstü Hal Komisyonu ve KGB'nin ilk adı) Oprıçnına teşkilatlanması ile hem amaç ve işleyiş hem de devlet ile halk arasında kurduğu ilişki bakımından benzerdir. Hatta bunlar birbirinin devamı olan özel örgütlenmelerdir. Oprıçniklerin uyguladığı terör ve yarattığı toplumsal duraksamalar tarih içerisinde kendi simetrisini XX. yy da bile yapmıştır. Bu bakımdan her ne kadar 1572 yılında Oprıçnına sisteminin kaldırıldığı söylene de Rus tarihi bunu yalanlamaktadır. Siyasi muhaliflerle mücadele yöntemi her zaman bu özel yapılanmalar aracılığı ile terör yoluyla yapılmıştır. Bu nedenle Rus toplumunda muktedirin sınırsız yetkilerle donatılması bir gelenek olarak Grozni ile başlasa da I. Nikolay, II. Aleksandr ve Stalin ile bu devam ederek gelenekselleşmiştir. Sovyet rejimi otoriter anlayışını sosyalist ideoloji ile meşrulaştırarak otoriter yönetim anlayışının sorgulanabilir olmasını da sonlandırmıştır. Otoriter yönetim anlayışı merkeziyetçi idare anlayışının prensiplerinin sıkı sıkıya uygulanmasını sağlamıştır. Ancak her ne kadar otoriter rejimler ve despot yaklaşımlar Rus Devleti'nin iç siyasi hayatına egemen olsa da dönüşüm gerçeği altında rejimler değişime maruz kalabiliyorlar. Özellikle baskı ve korku ile yapılan yönetimlerin sahiplerinden sonra ülke iç hayatı büyük değişim ve dönüşümler maruz kalmaktadırlar. Nitekim 1584'te Grozni'nin ölümünden sonra ülke demir yönetim ile sağlanan istikrarı kaybederek tekrar iç siyasi ve sosyal krizlere teslim olmuştur. Bu mücadeleler ise ülkede siyasi istikrarsızlıklara yol açmıştır. Çarlık Rusyası Ekim devrimi, Sovyetler Birliği ise 1991 yılında dağılarak kaçınılmaz son olan dönüşümü yaşamak durumunda kalmışlardır. Ancak dönüşümlere rağmen Rus merkeziyetçiliği Rus devlet teşkilatlanmasındaki etkisini hiçbir zaman kaybetmemiştir.

Kaynakça

Alşits , D. N. Naçalo Somoderjaviya v Rossii: Gosudarstvo İvana Groznova, Leningrad, 1988.

Andrew, C., & Gordiyevskiy, O., KGB: İstoriya Vneşnopolitiçeskih Operatsiy ot Lenina do Gorbaçeva. Moskova,1992.

⁷³ Levşina Y.S, "S.YU. Vitte ve İ.C Aksakov v 1880-e gg.", Peterburskiy İstoriçeskiy Jurnal, No:3, (2016), sayfa 235

Andrey, F. Opriçnina – Vospominaniye o Buduşeem, Naş Sovremennik 1,(2010), 147-174.

Arheografıçeskaya Komissiya, Polnoe Sobraniye Ruskih Letopisey, Lavrentiyevskaya i Trointsкая Letopisi, (Cilt I-II). Sankt-Peterburg, (1841-1846).

Bobrovskiy, P.O., İstoriya Leyb-gvardii Preobrajenskiy Polk, Cilt I (IV), Sankt Peterburg, 1900-1904.

Erçak , B. M., Slovo i Delo İvana Groznova, Moskova, 2009.

Froyanov, İ. Y., Drama Russkoy İstorii. Na Puti k Opriçnine. Moskova, 2007.

İsayev, İ. A., İstoriya Gosudarstva i Prava Rossii, Moskova,2009.

Karamzin, N. M., İstoriya Gosudarstva Rossiyskovo, (Cilt IX), Sankt-Peterburg,1821.

Kobrin, V. B., İvan Grozni. Moskova,1989.

Korzinin, A. L., O Personalnom Sostave Opriçnovo Dvora İvana Groznova, İstoriçeskiy Format, 4, (2016), s. 8-34..

Karamzin, N.M, İstoriya Gosudarstvo Rossiyskovo, İzdatelstvo, . Sankt-Peterburg, 1821.

Lurye, Y. S., & Rıkov, Y. D., Perepiska İvana Groznova s Andreyem Kurbskiy. Leningrad, 1979.

Levşina Y.S, "S.YU. Vitte ve İ.C Aksakov v 1880-e gg.", Peterburskiy İstoriçeskiy Jurnal, No:3, (2016), s.235

Osipoviç, K. V., Boyarskaya Duma. Moskova,1902.

Sadikov, P., Oçerki po İstiorii Opriçnini. Moskova,1950.

Sıkrınnikov, R. G., Naçalo Opriçnini. Leningrad,1966.

Sıkrınnikov, R. G., İvan Grozni. Leningrad, 1983.

Staden, H., O Moskve İvana Groznova Zapiski Nemtsa-Opriçnika., Çev: Polosin,İ.İ, Moskova,1925.

Stalin, İ. V., Polnoye Sobraniye Soçineniy (Cilt II.). Moskova,1946.

Tolstoy, Y. V., Pervıye 40 let snoşeniye otnoşeniye mejdu Angliyye i Rossiiyey 1553-1593. Sankt Petersburg,1875,

Trotskiy İ.M, Tretıye Otdeleniye Pri Nikolaya I., Moskova ,1930.

Veselovski, C., İsledovaniye po İstorii Opriçnini,. Moskova,1963.

Vvedenskiy, B. A., Başaya Sovetskaya Entsikolpediya, "Opriçnina" Maddesi, Moskva,1959-1961.

Vvedenskiy, B. A. (Dü.). (1959-1961). Başaya Sovetskaya Entsiklopediya. "Volost" Maddesi, IX. Moskova, 1959-1961.